

vetenskap & allmänhet

Stockholm
2012-03-15

Utbildningsdepartementet
103 33 Stockholm

Vetenskap & Allmänhets yttrande över rapporten ”Prestationsbaserad resurstilldelning för universitet och högskolor” (U2011/7356/UH)

Vetenskap & Allmänhet, VA, har getts möjlighet att yttra sig över rapporten ”Prestationsbaserad resurstilldelning för universitet och högskolor” (U2011/7356/UH).

Som svar vill vi härmed överlämna Vetenskap & Allmänhets yttrande till Utbildningsdepartementet.

Cissi Askwall

Generalsekreterare, VA

Karin Hermansson

Kanslichef, VA

Remissvaret har utarbetats av Heidi Armbruster-Domeyer, Karin Hermansson och Klas-Herman Lundgren.

Vetenskap & Allmänhets yttrande över rapporten ”Prestationsbaserad resurstilldelning för universitet och högskolor”

Vetenskap & Allmänhet anser att det i grunden är mycket positivt att inom ramen för ett prestationsbaserat resurstilldelningssystem även premiera lärosätenas arbete med samverkansuppgiften. I vår rapport till utredningen (*SAMVERKAN – Internationell översikt, analys och förslag till samverkansindikatorer*, bilaga 6) understryker vi vikten av att belöna forskares engagemang i omvärldsdialog, kommunikation och samverkan. Vi är medvetna om komplexiteten i att mäta och värdera sådant engagemang, men menar att bara för att något är svårt bör man inte avstå från att försöka. Det är dock viktigt att ta vara på den erfarenhet som finns, såväl på enskilda svenska lärosäten som i andra länder (främst i Storbritannien), av att utveckla och använda indikatorer.

Frageställningarna kring att premiera samverkan i ett kvalitetssystem är grundligt genomgångna i utredningen. I stort för utredaren rimliga resonemang kring de problem som finns, men vi delar inte alla slutsatser.

Eftersom Vetenskap & Allmänhets ändamål är att främja dialog och öppenhet mellan vetenskap och samhälle, berör detta remissvar endast de delar av utredningen som rör samverkansuppgiften.

Indikator för uppdragsforskning och uppdragsutbildning

Högskolans uppdrag att samverka, informera och verka för nyttiggörande är mycket brett – det visar inte minst VAs rapport *SAMVERKAN – Internationell översikt, analys och förslag till samverkansindikatorer* gjord på uppdrag av utredningen (bilaga 6). Högskoleverket beskrev 2004 i sin rapport *Högskolan samverkar* lärosätenas samverkansuppgift som bestående av tre delar: Samverkan för demokratiutveckling, för kunskapsutveckling och tillväxt och för bättre utbildning. Det är viktigt att stimulera alla dessa aspekter av universitetens och högskolornas samverkansuppgift, och att inte uppvärdera någon på bekostnad av de andra. Därför instämmer vi inte i utredarens slutsats att endast en indikator, i form av uppdragsforskning och uppdragsutbildning, bör användas för att mäta hur angeläget samhället är att samverka med ett lärosäte. En sådan indikator riskerar att leda till ett ensidigt fokus på just denna slags samverkan – och därmed till att intresset för de andra typerna av samverkan minskar.

För att nå olika grupper i samhället bör en mångfald av kommunikations-, dialog- och samverkansmetoder eftersträvas. Med uppdragsforskning och uppdragsutbildning som indikatorer riskerar värdet av samverkan av andra slag, t.ex. dialog med medborgarna, utveckling av läromedel, forskningskommunikation, populärvetenskapliga arrangemang och medverkan i samhällsdebatten att devalveras. Utredaren redovisar siffror på att exempelvis antalet industridoktorander och adjungerade professorer är alltför litet för att använda som indikatorer. Men de är likväl värdefulla instrument för utbyte, rörlighet, samverkan och dialog. Därför vore det olyckligt om sådan samverkan mellan akademi och samhälle inte uppmuntras, vilket vi befarar blir följden om enbart en indikator som mäter något annat införs. Risken är uppenbar att lärosäten lockas att inrikta sin verksamhet mot de indikatorer de bedöms på – en effekt som utredaren själv konstaterar observerats i Storbritannien:

Många engelska bedömare menar att på sikt borde enklare modeller för anslagsfördelning skapas och att den administrativa bördan är för stor. Vidare att de etablerade miljöerna gynnas och att rekrytering ibland sker för att optimera mot RAE. (sid 63)

En trolig fördelningsmässig effekt av att premiera uppdragsforskning och uppdragsutbildning är att de universitet och högskolor som är mycket intressanta för externa aktörer, till exempel de med starkt fokus på företagsekonomi, management eller ingenjörsvetenskap, och därigenom har mycket kontakter med näringslivet, gynnas. De som på grund av sina ämnesfokus är mindre intressanta för näringslivet riskerar att missgynnas, liksom de som samverkar med mindre och andra typer av externa aktörer, som offentlig sektor eller civilsamhället, med mer begränsade ekonomiska resurser.

Även lärosäten som tilldelats särskilda statliga medel för uppdragsutbildningar, till exempel lärarlyftet, gynnas i jämförelse med andra, något som ju också framförs i Utbildningsdepartementets promemoria om remissen. Lärosäten kan strategiskt ha valt mellan en omfattande uppdragsutbildning och annan utbildning, eller att satsa på andra former av samverkan än uppdragsutbildning. Rent principiellt är det inte heller självklart att samverkan inom utbildningen så direkt som utredaren föreslår ska styra tilldelning av forskningsmedel.

En ytterligare aspekt är att beställaren vid uppdragsforskning kan kräva att resultaten hålls hemliga. Det finns inga krav på öppen publicering så som det gör i statligt finansierad forskning. Ett syfte med samverkansuppgiften är att forskningen ska komma till nytta i det omgivande samhället genom olika former av kunskapsutbyte. Detta syfte kan uppdragsforskning delvis fylla. Det andra syftet är att medborgarna, vars skattepengar går till forskning, ska vara delaktiga och känna sig informerade om den forskning som bedrivs. Det syftet förbigås helt genom uppdragsforskning. En ensidig premiering av just uppdragsforskning riskerar därför att motverka det ursprungliga syftet med att införa en kvalitetsindikator på samverkan.

VA avråder därför från att införa en indikator baserad på intäkter från uppdragsutbildning och uppdragsforskning.

Pilotprojekt "portfolios"

Förslaget att genomföra ett pilotprojekt med så kallade portfolios av goda exempel (fallstudier) finner vi intressant och värt att prova. Ett sådant pilotprojekt ger möjlighet dels att se till hela bredden av samverkan och dialog med samhället, och dels att åstadkomma ett nedifrån-och-upp-perspektiv på frågorna snarare än tvärtom. Portfolios med goda exempel kan tjäna som inspiration för andra och därmed bidra till en långsiktig utveckling av lärosätenas samverkansarbete. Vi lyfter i vår rapport (utredningens bilaga 6) fram ytterligare sätt att lyfta fram goda exempel.

Dock finns risker även med ett sådant förfaringssätt, inte minst brist på jämförbarhet, varför värdet av fallstudier just i ett resurstilldelningssystem kan diskuteras.

Om det föreslagna pilotprojektet blir verklighet, vill VA understryka vikten av att de fallstudier som läggs samman till lärosätenas portfolios omfattar alla tre delarna av samverkan, inte minst demokratiaspekterna av universitetens uppdrag – nämligen att "samverka" med allmänheten genom forskningskommunikation, dialog och olika former av aktiviteter.

I utredningens förslag till pilotstudie talas om att universiteten ska ta fram en *portfolio av fallstudier av exempel, där forskning via innovationer och samverkan lett till en tydlig positiv påverkan av samhällsutvecklingen*.

Detta indikerar ett fokus på hur forskningsresultaten *i sig* påverkar och ger nytta i samhället. Men en sådan påverkan kan även ske utan att vare sig forskare eller lärosäten engagerar sig nämnvärt i dialog och kommunikationsaktiviteter. Ett nytt läkemedel kan exempelvis komma ut på marknaden och påverka samhället på olika sätt utan att aktiviteter som kan benämnas omvärldsdialog eller "public engagement"

har förekommit. Ska ändå den forskargrupp som tagit fram läkemedlet premieras just för samverkan, eftersom det lett till en samhällspåverkan?

VA menar att det är viktigt att se till värdet av de *aktiviteter* som vi med ett gemensamt begrepp kan kalla omvärldsdialog. Sådana aktiviteter syftar till att involvera allmänheten eller specifika grupper (som t.ex. patient- eller yrkesgrupper) i olika skeden i forskningsprocessen. De kan ge effekter i form av exempelvis höjd kunskapsnivå, större förståelse för användarnas behov och farhågor, ändrade beteenden eller större acceptans för inslag i forskningen som på olika sätt kan anses vara kontroversiella.

Utredaren för ett intressant och relevant resonemang i kap. 8, där han betonar att samverkan är en process (eller verktyg) där påverkan är resultatet. Samtidigt kan det vara svårt att mäta påverkan/effekter av forskningskommunikation och dialog med allmänheten eller olika grupper av den. Risker är därför att dessa delar tonas ned, till förmån för det som är enklare att mäta – t.ex. nystartade företag och deras omsättning. Därför är det viktigt med fortsatt diskussion om hur fallstudier och effektmätningar av samverkansuppbyggnadens demokratiaspekter kan göras på ett rättvisande sätt.

Den aspekt av samverkan som HSV kallar ”demokratiutveckling” benämns i Storbritannien *Public Engagement, PE* – ett begrepp som belyser att det är allmänheten det handlar om, och även det ömsesidiga engagemanget snarare än envägs kommunikation (dvs. forsknings*information*). I National Co-ordinating Centre for PE, NCCPEs, förslag till riktlinjer för utvärdering av PE talar man om att bedöma *Impacts on society, culture and creativity* genom att se till effekter på individer eller grupper i samhället¹:

“Impacts where the beneficiaries may include individuals, groups of individuals, organisations or communities whose knowledge, behaviours, creative practices and other activity have been influenced.”

Slutligen vill vi betona att dialog, kommunikation och samverkan kan ha effekter även *på forskningen* – effekter som fallstudier bör ta i beaktande. Forskare tar intryck av att föra dialog med sin omvärld, varför forskningens inriktning kan påverkas av de behov, intressen eller orosmoln som finns i samhället.

Det är därför av stor vikt att riktlinjerna för de portfolios som utredaren föreslår att lärosätena ska ta fram särskilt lyfter fram dessa aspekter av samverkansuppbyggnaden, och uppmuntrar fallstudier som belyser dialog, kommunikation och omvärldsenngagemang. Risker är annars uppenbara att lärosätena främst lyfter fram samarbeten med det lokala näringslivet, och att de delar som har att göra med den breda allmänheten, eller exempelvis skola och ungdomar, kommer i skymundan.

VA föreslår därför att instruktionerna för att ta fram fallstudier till portfolios särskilt betonar demokratiaspekterna i samverkansuppbyggnaden, och även belyser effekter på forskningen – inte enbart på samhället.

1

<https://www.publicengagement.ac.uk/sites/default/files/NCCPE%20REF%20update%20February%202012%20FINAL.pdf>